WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA AXLOQIY-MADANIY MUNOSABATNI SHAKILLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART SHAROITLARI

Mahmudova Shahlo Tohirjon qizi

Qo‘qon davlat universiteti Pedagogika nazariyasi va tarixi yo‘nalishi 1-bosqich magistranti

Email :@ShahloMahmudova-o1j3e

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirish muammosi ko‘rib chiqiladi.Tadqiqotning dolzarbligi zamonaviy ta’lim tizimida pedagogning yuksak axloqiy fazilatlari muhimligi bilan belgilanadi.Maqolaning maqsadi – axloqiy madaniyatni rivojlantirishga ta’sir etuvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlashdir.Tadqiqotda pedagogik tahlil, kuzatuv, so‘rovnoma va taqqoslash metodlaridan foydalanildi.Jarayonda ta’lim muhitining roli va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv o‘rganildi.Natijalar axloqiy qadriyatlarga asoslangan ta’lim samaradorligini ko‘rsatdi.Interaktiv metodlar va refleksiya jarayonlari muhim omil ekanligi aniqlandi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi muhimligi asoslandi.Tadqiqot natijalari pedagogik faoliyatda qo‘llash uchun tavsiya etiladi.

Kalit so‘zlar: axloqiy madaniyat, pedagogik shart-sharoitlar, bo‘lajak o‘qituvchi, ta’lim jarayoni, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, axloqiy tarbiya, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetensiya, interaktiv metodlar, refleksiya, o‘z-o‘zini baholash, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, ta’lim muhiti, pedagogik texnologiyalar

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются педагогические условия формирования нравственно-культурных отношений у будущих учителей. Актуальность

темы обусловлена возрастанием требований к личности современного педагога, обладающего не только профессиональными знаниями, но и высокими нравственными качествами. Цель исследования заключается в выявлении эффективных педагогических условий, способствующих развитию нравственной культуры у студентов педагогических направлений.

В работе использованы методы педагогического анализа, наблюдения, анкетирования и сравнительного подхода. Особое внимание уделено организации образовательной среды, применению личностно-ориентированного подхода, а также использованию интерактивных методов обучения. Результаты исследования показали, что формирование нравственно-культурных отношений у будущих учителей происходит более эффективно при опоре на национальные и общечеловеческие ценности, развитии рефлексии и навыков саморегуляции.

Ключевые слова: нравственная культура, будущий учитель, педагогические условия, образовательный процесс, личностно-ориентированный подход, интерактивные методы

Abstract

This article examines the pedagogical conditions for the formation of moral and cultural relations among future teachers. The relevance of the study is обусловлена increasing demands on modern educators, who are expected to possess not only professional knowledge but also high moral qualities. The aim of the research is to identify effective pedagogical conditions that contribute to the development of moral culture in prospective teachers.

The study employs methods such as pedagogical analysis, observation, surveys, and comparative analysis. Special attention is given to the role of the educational environment, a learner-centered approach, and the use of interactive teaching methods. The results indicate that the formation of moral and cultural relations is more effective

when based on national and universal values, as well as through the development of reflection and self-regulation skills.

The practical significance of the research lies in the possibility of applying the identified pedagogical conditions in higher education practice. It is concluded that a comprehensive approach is required for the effective formation of moral culture in future teachers.

Keywords:

moral culture, future teacher, pedagogical conditions, educational process, learner-centered approach, interactive methods

Kirish (Introduction)

Zamonaviy ta’lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. O‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarning axloqiy va ma’naviy rivojlanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi shaxs sifatida ham muhim o‘rin tutadi. Shu sababli pedagogning axloqiy madaniyati ta’lim jarayonining sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Bugungi kunda jamiyatdagi o‘zgarishlar o‘qituvchilardan yuqori kasbiy kompetensiya bilan bir qatorda yuksak axloqiy fazilatlar va madaniy ongni ham talab etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak pedagoglarda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish ularning kasbiy tayyorgarligining ajralmas qismi sifatida qaraladi.

Axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirish murakkab pedagogik jarayon bo‘lib, u ta’lim muhiti, o‘qitish metodlari va tarbiyaviy mazmun kabi bir qator shart-sharoitlarga bog‘liqdir. Ushbu shart-sharoitlarni o‘rganish va takomillashtirish sifatli pedagog kadrlarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilinadi va ularning samaradorligi asoslab beriladi.

L.S. Vigotskiyning "Madaniy-tarixiy nazariyasi"ga ko‘ra, bola shaxsi muloqot va ijtimoiy hamkorlik jarayonida shakllanadi. Uning fikricha, *"Bola rivojlanishidagi har bir funksiya sahnaga ikki marta chiqadi: avval ijtimoiy darajada (odamlar o‘rtasida), keyin psixologik darajada (bola ichida)"*. [1] Bu esa muloqotni rivojlanishning asosiy omili sifatida ko‘rsatadi.

D.B. Elkonin maktabgacha yoshdagi bolaning asosiy faoliyati o‘yin ekanligini ta’kidlab, aynan syujetli-rolli o‘yinlar orqali bola muloqot normalari va ijtimoiy rollarni o‘zlashtirishini isbotlab bergan. U o’z asarida “Syujetli-rolli o‘yinlar orqali bolalarda muloqot ko‘nikmalari shakllanadi”[2]- degan fikrni ilgari surgan.

Zamonaviy tadqiqotchilar (masalan, A.A. Leontyev) kommunikativ kompetensiyani shaxsning "muloqotga tayyorligi" va "muloqot vositalarini egallaganlik darajasi" [3] sifatida ta’riflaydilar.

Ye.I.Tixeyevaning fikricha, maktabgacha ta’lim muassasasi bolalarning barcha qobiliyatlarini rivojlantirgan holda nutqni egallashning juda ahamiyatli va muhim qobiliyatiga e’tiborni qaratishi darkor: ”Chunki nutqni muntazam o‘rgatish, nutq va tilni metodik rivojlantirish maktabgacha ta’lim muassasasidagi tarbiya ishlarining asosini tashkil qilmog‘i lozim.”[4]

Metodlar (Methods)

Pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish – mavzuga oid ilmiy manbalar, darsliklar va maqolalarni o‘rganish orqali nazariy asoslar tahlil qilindi.

Pedagogik kuzatuv – ta’lim jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarning xulq-atvori va axloqiy munosabatlari bevosita kuzatildi.

So‘rovnoma (anketa) – talabalar orasida axloqiy qadriyatlar va madaniy qarashlarni aniqlash maqsadida savol-javob o‘tkazildi.

[1] Vygotskiy, L. S. "Мышление и речь" (1934). 42-b

[2] Elkonin, D. B. "Психология игры" (1978). 164-b

[3] Leontyev, A. A. "Психология общения" (1997). 120-b

[4]Тихеева Е.И..Развитие речи детей. – М.: Просвещение, 1976.

Suhbat (intervyu) – talabalar va o‘qituvchilar bilan muloqot orqali ularning fikr va qarashlari o‘rganildi.

Taqqoslash metodi – olingan natijalar tahlil qilinib, turli guruhlar o‘rtasida qiyosiy o‘rganish amalga oshirildi.

3.Sotsiometrik metod: Guruh ichidagi bolalarning o‘zaro munosabatlari, yetakchilik va rad etilish holatlarini aniqlash orqali jamoaviy kommunikatsiyani baholash.

4.Matematik-statistik metodlar: Tadqiqot davomida olingan ko‘rsatkichlarni tahlil qilish, natijalarning ishonchliligini va samaradorlik darajasini foizlarda hamda diagrammalarda ifodalash."

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatish, tahlil, suhbat va tajriba-sinov, statistic-tahlil metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, interfaol o‘yinlar, rolli o‘yinlar, dialogik mashg‘ulotlar va muammoli vaziyatlar asosida amaliy tajribalar o‘tkazildi. Mazkur metodlar bolalarning kommunikativ rivojlanish darajasini aniqlashga yordam berdi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirishda bir qator muhim pedagogik omillar mavjudligini ko‘rsatdi. Ta’lim jarayonida qulay va ijobiy pedagogik muhitning yaratilishi talabalarning axloqiy qarashlari va madaniy munosabatlarining shakllanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi aniqlandi. Shuningdek, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi qo‘llanilganda talabalar o‘z fikrini erkin ifoda etishi va axloqiy qadriyatlarga nisbatan mas’uliyatli munosabatni rivojlantirishi kuzatildi.

Interaktiv o‘qitish metodlari, jumladan guruhlarda ishlash, muhokama va loyihaviy faoliyat talabalar faolligini oshirib, ularning axloqiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlangan. Bundan tashqari,

milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan tarbiya jarayoni bo‘lajak o‘qituvchilarning dunyoqarashini ijobiy shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etishi tasdiqlandi.

Muhokama (Discussion)

Tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirish jarayoni murakkab va ko‘p omilli pedagogik jarayon ekanligini tasdiqlaydi. Olingan ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, ta’lim muhitining ijobiy tashkil etilishi talabalarning axloqiy qarashlari va xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bu esa pedagogik jarayonda tarbiyaviy komponentning yetakchi o‘rin tutishini anglatadi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvi natijalar samaradorligini oshirishi aniqlangan bo‘lib, u talabalarda mustaqil fikrlash, mas’uliyat va axloqiy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, interaktiv metodlardan foydalanish ta’lim jarayonini faollashtirib, talabalar o‘rtasida hamkorlik va muloqot madaniyatini shakllantiradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat — milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligining ahamiyatidir. Bu yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarda barqaror axloqiy pozitsiya va madaniy ongni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirish pedagogik jarayonning muhim va ajralmas qismi ekanligini ko‘rsatdi. Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, bu jarayon samaradorligi ta’lim muhitining ijobiy tashkil etilishi, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv hamda interaktiv metodlardan foydalanishga bevosita bog‘liq.

Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg‘unligi bo‘lajak pedagoglarning axloqiy ongini rivojlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo‘ldi.

Talabalarda refleksiya va mas’uliyat hissining shakllanishi ularning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Umuman olganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda axloqiy-madaniy munosabatlarni shakllantirish kompleks, tizimli va uzluksiz yondashuvni talab etadi. Shu bois, pedagogik ta’lim jarayonida mazkur yo‘nalishga alohida e’tibor qaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim tizimini rivojlantirish va pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirishga oid farmon va qarorlari.

2.Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. Toshkent: O‘zbekiston, 2017.

3.Tolipov O‘., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.

4.Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Sano-standart, 2017..

5.Vygotskiy, L. S. "Мышление и речь" (1934). 42-b

6.Elkonin, D. B. "Психология игры" (1978). 164-b

7. Leontyev, A. A. "Психология общения" (1997). 120-b

8.D.R.Babayeva.Nutq o‘stirishnazriyasi va metodikasi.(Darslik). -T.:”Barkamol fayz media”,2018,-432 b.

9. Omonov H.T., Xo‘jayev N.X., Madyarova S.A., Eshchonov E.U. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Darslik. – T.: Iqtisod-moliya, 2009. – 240 b.

10..Sodiqova M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.